

Arap Dünyasında Türkiye'nin İmajı

Paul Salem

TESEV
DIŞ POLİTİKA
PROGRAMI

20. yüzyılın büyük bölümünde Arap dünyasında var olan Türkiye'ye dair olumsuz algının geçtiğimiz birkaç yılda fark edilir şekilde olumlu hale gelmesi etkileyicidir. TESEV'in Arap dünyasında ikinci ve İran'da ilk kez yaptığı kamuoyu araştırması da bu dönüşümü teyit etmekte. Bu olumlu algı Türkiye'nin politik, ekonomik ve sosyal bir model olmasını; bölgede üstlendiği arabuluculuk çabalarını ve yaptığı yatırımları, ayrıca görünürlük kazanan popüler kültürünü kapsamakta. Ancak yine de, Türkiye'nin diğer bölgesel ve uluslararası aktörlerle karşılaştırıldığında bölgede sahip olduğu olumlu algı oranında etki sağlayamadığı görülmektedir.

Geçen on yılda Arap dünyasında var olan Türkiye algısının olumlu yönde gelişmesinin pek çok sebebi bulunmaktadır:

- İslam karşıtı sekülerizmin ve Türkiye Kemalistlerinin sergilediği Arap karşıtı Batıcılığın etkisini azaltarak Türkiye'nin bölgesel ve Müslüman geçmişi ile bağlarını yeniden kuran AK Parti'nin güç kazanması,
- Dış politikada ve bölgesel politikasında "sıfır sorun" anlayışı ile Türkiye'nin Arap ve İslam dünyasına açılması ve hem komşuları hem de komşuları ile kendi arasındaki ihtilafların çözümünü amaçlaması,
- Otoriter rejimlerin hakim olduğu bir bölgede Türkiye'nin demokratikleşme deneyiminin

görünür başarısı ve rant ekonomilerinin hüküm sürdüğü bir bölgede Türkiye'nin yüksek üretkenlik ve ihracat odaklı büyümeye dayalı ekonomi modeli,

- Din ve politikanın dengeli bir şekilde bir arada var olamadığı bir bölgede din, sekülerizm ve kamusal özgürlükler konusunda Türkiye'nin kurduğu dengenin gözle görülür başarısı,
- Popüler televizyon dizileri, ihraç ettiği ürünler ve turizm aracılığıyla Türkiye toplumu ve kültürüne daha fazla yakınlık duyulması,
- Türkiye'nin 2003 Irak işgalinde Amerikan askerlerinin üslerini kullanmasına izin vermemesi, Aralık 2008 - Ocak 2009 Gazze Savaşı sırasında Başbakan Erdoğan'ın İsrail'e çıkışı ve
- Türkiye'nin Mayıs 2010'da gerçekleşen Mavi Marmara olayı sonrasında İsrail karşısında sergilediği duruş.

Bütün bu gelişmeler, bölgenin başarılı bir modelden ve ilham verici bir liderden yoksun olduğu bir dönemde gerçekleşmiştir. Aralık 2010'da başlayan ayaklanmalara kadar Arap dünyası tamamen yozlaşmış otoriter rejimlerin içine batmış gibi görünmekteydi. İran'da ilk yıllarında büyük ümit vaat eden İslam devrimi de, benzer şekilde baskıcı ve yozlaşmış bir hal almıştır. Son yıllarda yalnızca Hamas ve Hizbullah'ın İsrail'e karşı duruşları bir umut ve heyecan yaratmıştır. Yine de Hamas ve

Paul Salem Carnegie Ortadoğu Merkezi'nin direktörlüğünü yapmaktadır. Salem, 2006 yılında Carnegie'ye katılmadan önce Fares Vakfı'nın genel direktörlüğünü yapmıştır. Ayrıca 1989 - 1999 yılları arasında Lübnan'ın kamu politikaları alanında önde gelen sivil toplum kuruluşlarından olan Lübnan Politika Araştırmaları Merkezi'ni kurmuş ve direktörlüğünü yapmıştır. Düzenli olarak televizyon, radyo ve yazılı medyada Arap dünyası ile ilgili politik konularda yorumcu olarak yer almaktadır.

Hizbullah'a verilen bu destek, politik ya da toplumsal anlamda bir model sunmalarından ziyade İsrail'e karşı sergilemiş oldukları duruştan kaynaklanmaktadır.

POPÜLER BİR ÜLKE OLARAK TÜRKİYE DAHA ETKİLİ HALE GELEBİLİR Mİ?

TESEV araştırmasının işaret ettiği üzere, Arap dünyasında Türkiye hakkında olumlu düşünenlerin oranı etkileyici şekilde %80 civarındadır. Bu durum Arap-Türk ilişkilerinin derinleşmesi ve gelişmesine yönelik büyük bir potansiyel olduğunu göstermektedir. İlişkilerin gelişmesi, sürece dâhil olan ülkelerin menfaatlerinin yanı sıra bölgesel istikrar ve refahı da artırmaya hizmet edebilir. Diğer taraftan, Türkiye ile komşuları bu potansiyeli henüz tam olarak gerçekleştirmemişlerdir. İkili ilişkiler gelişmiştir; ancak daha istikrarlı ve işbirliğine dayalı bölgesel bir düzen oluşturma girişimi ortaya çıkmamıştır. Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan bir nevi serbest ticaret bölgesi olarak tanımlanabilecek bir oluşum içine girmişlerdir; ancak Irak, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ve İran ile diyalog büyük ölçüde ikili ilişkiler seviyesinde kalmıştır. Türkiye, İran ve Arap ülkeleri için ortak menfaatlere dayalı daha istikrarlı, organize olmuş, serbest ve müreffeh bir bölgesel düzen kurmak daha önceki çalışmalarında belirttiğim gibi önem taşımaktadır*. Arap-İran ilişkilerinin zayıf olduğu bu dönemde Türkiye'nin hem İran hem de Arap halklarından takdir görmesi söz konusu bölgesel düzeni kurmada başrolü oynamasını sağlayacaktır.

Türkiye bölgede izlediği dış politikada da, kendisi için koyduğu hedeflere ulaşamamıştır.

Bunda şüphesiz bölgedeki sorunların karmaşık ve kemikleşmiş doğasının da etkisi vardır, ancak Ankara halen bölgesel önemini diplomatik alanda nüfuza dönüştürmenin bir yolunu bulamamıştır. Türkiye'nin İsrail ve Suriye arasında bir barış anlaşması yapılmasını teşvik etme konusundaki arabuluculuk çabaları İsrail'in Ankara'ya haber verme ihtiyacı duymaksızın Aralık 2008'de Gazze savaşını başlatmasıyla sonuçsuz kalmıştır. Mayıs 2010'da İran ile Batı ülkeleri arasındaki nükleer anlaşmazlığı Brezilya ile birlikte çözme konusunda yaptığı cesur arabuluculuk Tahran ile anlaşmaya varılmasını sağlamış; ancak söz konusu anlaşma Batı ve BM Güvenlik Konseyi tarafından reddedilmiştir. Lübnan Hükümeti Ocak 2011'de dağıldığında, Davutoğlu bir çözüm bulunmasına yardım etmek amacıyla Beyrut'a gitmiş; ancak çabaları karşısında hiçbir şey elde edemeyerek kısa süre sonra geri dönmüştür. Türkiye'nin Fatah ve Hamas arasında arabuluculuk girişimleri de benzer şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, bölgedeki gözle görülür popülaritesine rağmen Türkiye bu ilgiyi daha fazla nüfuz ve daha etkili diplomasiye nasıl dönüştüreceğinin ya da söz konusu popülariteyi -kendi içinde- daha istikrarlı ve demokratik bir Ortadoğu yaratmada liderlik rolü oynamak için nasıl pekiştireceğinin yolunu henüz bulamamıştır.

Ağustos-Eylül 2010'da gerçekleştirilen TESEV çalışması bölgede Türkiye'nin nasıl algılandığını araştırmak için uygun bir zamanı yakalamıştır. Zira bu araştırma, Türkiye'nin İsrail eleştirilerinin tavana vurduğu Mavi Marmara olayından yalnızca haftalar sonra gerçekleşmiştir. Araştırma bugün Arap dünyasındaki ve özellikle Mısır ve Libya'daki olayların ardından yapılmış olsaydı ne gibi sonuçların ortaya çıkacağını görmek ilginç olurdu. Mısır konusunda, Başbakan Erdoğan protestoculara desteğini dile getiren ve Cumhurbaşkanı Mübarek'in görevini bırakması konusunda ısrarcı olan ilk dünya

* Ortadoğu'nun Doğusunda İşbirliği Tesisi, Carnegie Yayınları 24, Mayıs 2010. Yayının Türkçesi için bkz. http://carnegieendowment.org/files/TXT_TURK_PAPER_61.pdf.

liderlerinden biri olmuştur. Cumhurbaşkanı Gül ise Mübarek sonrası Mısır'ı ziyaret eden ilk liderdi. Demokratikleşme ve insan hakları lehine sergilenen bu samimi duruş Arap kamuoyunda gayet olumlu bir şekilde karşılanmıştır.

Diğer taraftan Ankara'nın Libya ayaklanması konusundaki tutumunun oldukça farklı olduğu gözlenmiştir. Türkiyeli liderler Libya ayaklanması konusunda açık bir destek sunamamışlardır. Albay Kaddafi hava ve kara kuvvetlerini sivillerin yaşadığı yerleşim birimlerine yönlendirmeye başladıktan sonra Arap Birliği, İslam Konferansı Teşkilatı, Körfez İşbirliği Konseyi ile bölgedeki kamuoyunun büyük bir kısmı Libya'da ayaklananlara desteklerini ilan etmiş olmasına rağmen, Ankara uçuşa yasak bölge uygulamasına karşı çıkmıştır. Türkiye her ne kadar BM Güvenlik Konseyi yetki verdikten sonra konu ile ilgili muhalefeti azaltmış olsa da bu konudaki isteksizliği sürmüştür.

Aynı zamanda birçok ülke Kaddafi'yi kınarken, Türkiye bunu yapmayı reddetmiş ve bundan ziyade bölgede yaşanan Batı müdahalesinin risklerine odaklanmıştır. Türkiye'nin Kaddafi'ye yönelik yumuşak tavrının arkasında, Kaddafi'yi karşısına alması durumunda Türkiyeli işadamlarının tehlikeye girecek olan 15 milyar dolar değerindeki sözleşmelerinin olduğunu iddia eden basın raporları da Türkiye'nin imajına olumlu katkı sağlamamıştır. Türkiye, bölgede insan hakları ve demokrasi vurgusu ön planda olan bir hükümet imajı çizse de; insanlar hayatlarını kaybederken karlı iş anlaşmaları ile ilgileniyor gözükmesi kafa karışıklığına sebep olmuştur.

Böylece Arap baharı sırasında uyguladığı politika ile Türkiye önemli bir fırsatı kaçırmıştır. Tunus, Mısır, Libya ve diğer yerlerdeki olaylar Türkiye'nin yıllardır savunmakta olduğu demokrasinin tek yol olduğuna dair söylemin nihayet doğru olduğunu kanıtlıyordu. Türkiye, liderlerinin – Başbakan Erdoğan, Cumhurbaşkanı Gül, Dışişleri Bakanı Davutoğlu – konuş-

malarında açıkça söyledikleri ilkelerin tutarlı bir şekilde arkasında durarak bölgedeki nüfuzunu ve liderliğini teyit edebilir ve güçlendirebilirdi.

Bölgedeki demokrasi yanlısı Arap ayaklanmaları dalgasında çözümlenmesi gereken pek çok şey mevcut iken Türkiye demokrasi ve reformun yanında yer alarak bir lider rolü üstlenebilmek için halen yeterli alana sahiptir. Gün Ortadoğu'da Türkiye'nin günü olabilir ya da bu fırsat kaçırılabilir.

Libya konusunda, bu ülkedeki 25,000 T.C. vatandaşının mevcudiyetinin ve 15 milyar dolarlık sözleşmelerin Ankara'yı düşündürmesi anlaşılır bir durumdur. Ne var ki bu tarihi bir andı; çatışmanın ilk iki haftasında T.C. vatandaşlarının çoğunun bölgeden boşaltılmasının ardından Ankara Kaddafi'ye kendi insanlarına saldırmayı bırakması için baskı yapma konusunda liderliği ele alabilir, demokrasi yanlısı protestocuların haklı talepleri için destek sağlayabilir ve uçuşa yasak bölge uygulamasını destekleyip söz konusu uygulamaya katılabilirdi. Türkiye'nin uçuşa yasak bölge oluşturulması sürecine askeri katılım sağlaması bölgede bir lider rolü üstlenebileceğini göstermesine yardım edebilirdi. Bu, Türkiye'nin demokratik ve istikrarlı bir bölgenin oluşum sürecinde maddi yardım sağlama konusunda da istekli olduğunu vurgulardı.

Ancak bunun aksine, bu yazının yazıldığı tarih itibarıyla (2011 Mart sonu) Ankara Libya krizinden bağımlı ve kendi çıkarlarını düşünen bir görüntü sergileyerek çıkmıştır. Bölgedeki demokrasi yanlısı Arap ayaklanmaları dalgasında çözümlenmesi gereken pek çok şey mevcut iken Türkiye demokrasi ve reformun yanında yer alarak bir lider rolü üstlenebilmek için halen yeterli alana sahiptir. Gün Ortadoğu'da Türkiye'nin günü olabilir ya da bu fırsat kaçırılabilir.

TESEV ARAŞTIRMASI

TESEV'in geniş kapsamlı araştırmasına verilen yanıtlar ilginç veriler sunmaktadır. İlk soru bölgedeki tüm ülkelerde (Arap ülkeleri ve İran) katılımcıların ülkelerinin karşı karşıya olduğu en önemli sorunu ekonomik sorunlar olarak belirlediğini göstermektedir. Bu kayda değer bir sonuçtur; zira Türkiye bölgede dünya piyasaları ile rekabet edebilecek başarılı, üretken ve hızlı büyüyen bir ekonomi oluşturabilmiş tek ülke konumundadır. Ekonomi politikaları aynı zamanda iç ve dış politikanın da temel yönlendiricisi niteliğindedir. Türkiye, ülkede belli aralıklarla yinelenen özgür seçimler sayesinde, istihdam ve sosyo-ekonomik adalet meselelerinin hükümet üzerinde baskı unsuru olarak karşımıza çıkabileceği tek ülkedir. Suudi Arabistan ve İran gibi bölgedeki diğer büyük ekonomiler büyük oranda gaz ve petrol gelirine bağımlıdır. Bu ülkeler üretkenliklerini dünya standartlarına çıkartamadıkları gibi yeterli iş imkânları da üretememektedir. Ayrıca refah dağılımı gerçek anlamda demokratik bir hesap verebilirlik mekanizmasının ayrılmaz bir parçası olmaktan uzaktır; aksine bu gibi ülkelerde adil refah dağılımı yöneticiler tarafından arada bir sunulan bir lütuf konumundadır.

Ekonomik meselelerin bölgede sahip olduğu öncelik ve Türkiye'nin bu alandaki görünür başarısı, Türkiye örneğinin bölgesel anlamda takdir edilmesinin nedenlerinden biri olarak sayılabilir.

Ekonomik meselelerin bölgede sahip olduğu öncelik ve Türkiye'nin bu alandaki görünür başarısı, Türkiye örneğinin bölgesel anlamda takdir edilmesinin nedenlerinden biri olarak sayılabilir. Bununla birlikte araştırmanın ilk sorusu demokrasi ya da politik katılıma ilişkin bir şık içeriyor olsaydı sonuçlar daha net olabilirdi; ancak soru bu alternatifleri içermediği

için sonuçlar ekonomik cevaplar yönünde bir sapma göstermiş olabilir.

Her halükarda, ekonomik meselelere verilen öncelikle, katılımcıların Türkiye menşeli ürünlerle ilgili soruya verdikleri yanıtlar arasında bağlantı kurulabilir. Katılımcıların %76'sı Türkiye menşeli bir ürün satın aldığını ya da tükettiğini belirtmiştir. Diğer bir deyişle, insanlar kendi satın aldıkları ürünler ve tüketimleri aracılığıyla Türkiye ekonomisi ve Türkiye ihracatlarının başarısı konusunda birinci elden tecrübeye sahiptir.

Bu aynı zamanda katılımcıların ekonomik güç bakımından Türkiye'yi günümüzde Suudi Arabistan'dan sonra ikinci sıraya koyması; ancak önümüzdeki on yıl içerisinde Türkiye'nin Suudi Arabistan, İran ve diğer ekonomilerin çok önünde olacağını düşündükleri, bölgenin en güçlü ekonomisine ilişkin bir soruya verilen yanıtlar ile de bağlantılıdır. Diğer bir deyişle, her ne kadar petrol gelirleri Suudi Arabistan ve İran'a günümüzde güç sağlıyor olsa da, yalnızca Türkiye'nin sürdürülebilir ve hızla büyüyen bir modele sahip olduğu düşünülmektedir.

İlginç bir şekilde, Suudi Arabistan ekonomik güç bakımından üst sıralarda yer almasına rağmen, günümüzde en fazla "ekonomik nüfuz" sahip ülke Türkiye olarak algılanmaktadır. Bu durum Suudi Arabistan ve İran'ın petrole odaklı ekonomileri sayesinde elde ettikleri büyük nakit akışına karşın Türkiye'nin ekonomik büyümesinin komşularıyla ekonomik etkileşime (ticaret, yatırım, turizm) dayandığı algısını yansıtıyor olabilir. Dolayısıyla belki de bölge ekonomileri ile sıkı bağlar kurmaktan ziyade kaynaklarını Çin, Hindistan, Japonya, Avrupa ve ABD'ye satarak para kazanan petrol ekonomilerine kıyasla Türkiye'nin ekonomik ilişkilerinin komşularının ekonomisi ile daha iç içe olduğu algısı hâkimdir.

Söz konusu araştırmanın 2. sorusunda bölge olarak Ortadoğu için en acil meselenin ne

olduğu sorulduğunda, Irak ve İran hariç diğer tüm ülkelerden katılımcılar birinci sıraya Arap-İsrail çatışmasını koyarken, İran ve Irak'ta ekonomik meseleler birinci sırayı almayı sürdürmüştür. Bu sonuç iki durumu ortaya koymuştur: Ankara'nın bölgesel diplomasiye yüksek öncelik vermesi doğrudur; ancak yanı başındaki iki komşusu için en öncelikli mesele Arap-İsrail çatışması değil ekonomidir. Bu durum, Ankara'nın Arap-İsrail çatışması ile ilgilenirken, ekonomi ve kalkınma meseleleri pahasına bu meseleye aşırı vurgu yapmaması gerektiğini göstermektedir.

Bu sonuç Türkiye'nin Arap-İsrail çatışmasına yönelik yaklaşımını belirlemede yardımcı olabilir: 2008'e kadar Arap-İsrail çatışmasında Türkiye'nin katkısı taraflar arasında arabuluculuk yapabilmesiydi ki bu da her iki tarafla da iyi ilişki içinde olmasına bağlıydı. Gazze Savaşı ve Mavi Marmara olayının ardından Türkiye İsrail'e karşı açık bir şekilde daha düşmanca bir tutum sergileyerek Arap ve İran bölgesindeki popülerliğini artırmıştır. Öte yandan artık etkili bir arabuluculuk kapasitesine sahip olmadığından Arap-İsrail çatışmasındaki ilgi ve nüfuzunun bir kısmını kaybetmiştir. Söz konusu tutum Gazze'de ve Mavi Marmara olayında yaşananlardan sonra anlaşılabilir ve muhtemelen haklı olmakla birlikte Türkiye'yi bölgedeki diğer pek çok ülke ile aynı pozisyona sokmakta ve avantajlarından birini elinden almaktadır.

Yine anlaşılabilir olmakla birlikte, Türkiye'nin İsrail'e karşı duruşu görünürde Türkiye'nin dış politikada "sıfır sorun" yaklaşımına ters düşmektedir. Türkiye'nin bölgede yaşanan pek çok kriz konusunda tekrar tekrar beyan ettiği üzere günün sonunda müzakere, çatışma çözümü ve ortak bir paydanın yaratılması dışında gerçek bir çözüm yöntemi bulunmamaktadır. Türkiye'nin sıfır sorun politikası, kısmen istikrarlı ve açık bir bölgede ekonomik menfaatlerine hizmet etmek için oluşturulmuştur;

Türkiye'nin bölgede yaşanan pek çok kriz konusunda tekrar tekrar beyan ettiği üzere günün sonunda müzakere, çatışma çözümü ve ortak bir paydanın yaratılması dışında gerçek bir çözüm yöntemi bulunmamaktadır.

Türkiye ne kadar yakın zamanda barış sürecini ilerletmek için liderlik konumuna geri dönerse, bu Türkiye ve bölge için o kadar iyi olacaktır.

Bölgesel ve uluslararası kuruluşlar üzerine sorulmuş olan soru Arap Birliği, İslam Konferansı Teşkilatı, Körfez İşbirliği Konferansı'nın yanı sıra BM, AB ve NATO gibi bölgesel ve uluslararası kuruluşların hepsinin, çeşitli düzeylerdeki eksikliklerine rağmen, yaklaşık %50 oranında kabul gördüğünü gösteriyor. Bana göre bu sonuç bahsi geçen kuruluşların ve farklı düzeylerde işbirliği olanağının kabul gördüğünü göstermektedir. Bu, bölgesel bir işbirliği ağı oluşturulması yönünde cesaret verici bir işarettir. Arap ülkeleri, Arap Birliği ve İslam Konferansı Teşkilatı'nda yer almakta olup bazı Arap ülkeleri de Körfez İşbirliği Konferansı'nın bir parçasıdır. Türkiye; G20, D8, NATO, İslam Konferansı Teşkilatı, KEİ ve benzeri pek çok kuruluşa üyedir. Örneğin Türkiye, Suriye, Lübnan ve Ürdün ile serbest ticaret bölgesi kurarak sınırlı bir bölgesel düzenlemeye doğru ilerlemiştir. Uzun vadede hedef, Türkiye ve İran ile birlikte Doğu Akdeniz'in Arap ülkelerini de dâhil edecek şekilde daha geniş bir platform oluşturmak olacaktır. Yukarıda belirtmiş olduğum üzere bu araştırma sonuçlarının da böyle bir işbirliğini teşvik ettiği görülmektedir.

Araştırmaya göre Türkiye, İran ve Arap ülkelerinde oldukça olumlu algılanan bir ülke olsa da (yaklaşık % 80-90), Irak'ta bu oran %58-69 civarındadır. Irak'taki sonuç muhtemelen sorunlu Türk-Kürt ilişkileri tarihi göz önünde bulundurulduğunda, Kuzey Irak'taki Kürtlerle ilgilidir. Irak, Suriye ve İran'da Kürt meselesinin yerleşikliği düşünüldüğünde, bu soru Kürt

sorununun Türkiye'nin iç politikasında olduğu kadar dış politikasında da önemli bir sorun olarak yerini koruduğunu göstermektedir. Her ne kadar AKP gerek Türkiye içinde gerekse dışında Kürt topluluklarla ilişkileri önemli ölçüde iyileştirmiş olsa da, gerginlik hala sürmektedir. Ülkenin Irak Kürdistan'ında yaptığı büyük yatırımlar ile Türkiye'nin Irak Kürtleri ile ilişkileri önemli ölçüde gelişim göstermiştir; ancak eski yaraların kapanması zaman almakta ve daha fazla çaba gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Ülkenin Irak Kürdistan'ında yaptığı büyük yatırımlar ile Türkiye'nin Irak Kürtleri ile ilişkileri önemli ölçüde gelişim göstermiştir; ancak eski yaraların kapanması zaman almakta ve daha fazla çaba gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye hakkındaki olumlu görüş, artık tehdit olarak görülmemesi (nedenleri yukarıda belirtildiği üzere Iraklıların %6'sı hariç), Filistin davasının öne çıkan savunucularından biri ve genel olarak Müslümanların sesi olarak görülmesi ile teyit edilmektedir. Araştırma yapıldığı zaman dilimi, Mavi Marmara olayının ardından Türkiye'nin İsrail ile yaşadığı gerilime denk gelmektedir. Eğer araştırma bugün yapılmış olsaydı katılımcıların soruyu son zamanlarda gelişen olayları – son Arap ayaklanmaları ışığında Türkiye'nin izlediği politika ve Libya krizi karşısındaki tutumunu – dikkate alarak cevaplayabileceğini unutmamak gerekir.

Araştırma aynı zamanda Arapların İran'a ilişkin görüşlerine de vurgu yapmakta ve çoğunluğun (%59) İran'ın Ortadoğu'da daha fazla rol oynamasını istediğini ve İran'ın nükleer silah elde etmesi konusunda bir fikir ayrılığı olduğunu (%39-%35) ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan özellikle ilki, Türkiye'nin bölgede daha güçlü bir rol oynamasından yana

olan pek çok kişinin (soru 10: %78) aynı zamanda İran'ın da daha güçlü bir rol oynamasını desteklediğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, katılımcıların pek çoğu Türkiye'nin rolünü İran'a alternatif olacak ya da onu dengeleyecek bir unsur olarak görmemektedir. Araştırma her ne kadar bu durumun nedenlerini açığa çıkarmasa da sebep, İran'ın ve Türkiye'nin rolünün İsrail ya da muhtemelen batıdan gelen tehditlere karşı gelmede Arap dünyasına stratejik güç ve derinlik katarak birbirlerini tamamlayabilme potansiyelleri olabilir. Diğer bir deyişle, Türkiye ve İran gibi güçlü bölgesel Müslüman komşulara daha fazla rol verilmesinin kendi içerisinde Arap toplumları, ekonomileri ve devletleri için iyi bir durum olacağına düşünülmesi bu algının sebebi olabilir.

Türkiye modeline ilişkin soruların sonuçları gerçekten de etkileyicidir. Zira katılımcıların %66'sı Türkiye'nin "Ortadoğu ülkeleri için bir model" olabileceğine inanmaktadır. Sonraki sorular ise, bu durumun nedenlerini bulmaya çalışmaktadır. Katılımcılara göre bunun çok sayıda nedeni vardır: Türkiye'nin Müslüman geçmişi, ekonomik gücü, demokratik rejimi, seküler sistemi vb... Diğer bir deyişle her ne kadar Türkiye bir model olarak görülüyor olsa da bunun nedeni konusunda net bir tablo ortaya çıkmamaktadır. Söz konusu izlenim Türkiye'nin işleyen bir demokratik sisteme, büyüyen bir ekonomiye, İslam ve sekülerizm arasında kurduğu dengeye ve bölgede ve dünyada güçlü ve etkileyici bir role sahip olması şeklinde özetlenebilir. Bunda sevilme-yecek ne olabilir? Araştırmaya katılan kişilere aynı zamanda İran, Suudi Arabistan ya da Suriye gibi ülkelerin model olarak algılanıp algılanmadığı sorulmuş olsaydı bu soru bize daha fazla bilgi sunabilirdi. Bu, okuyucunun Türkiye'nin bir model olarak ne kadar ileride olduğunu ya da söz konusu durumun sadece İsrail'e karşı çıkmasındaki vb. popüler rolü

nedeniyle mi oluştuğunu daha iyi anlamasını sağlardı. Bu konu daha sonra yapılacak bir çalışma ile ele alınabilir. Bununla birlikte, son zamanlarda gerçekleşen demokrasi yanlısı Arap ayaklanmaların yanı sıra, İnan'daki demokrasi yanlısı ayaklanmalar, Türkiye'nin bir model olarak ön plana çıkmasında demokratik siyasi sisteminin önemli bir neden olduğunu ortaya koymaktadır.

20 ve 21. sorular, yumuşak gücün etkisine dikkat çekmektedir. İnan ve Arap dünyasındaki katılımcıların %78'i Türkiye menşeli dizileri izlediklerini belirtmiştir. Aslında söz konusu televizyon programları bölgeyi kasıp kavurmuş, Türkiyeli televizyon yıldızları halk arasında pop idollerine haline gelmişlerdir. Türk dizilerinin saatlerce izlenmesinin etkisi kcmsenemeyecek düzeydedir; nk bunlar bölge halklarında Türk kimliği, kültürü ve değerlerine bağlılık hissetme, sempati duyma ve bunları daha iyi anlamayı beraberinde getirmektedir. nceki yıllarda Mısır televizyonu ve sinemasının Mısır'a bölgede önemli bir kültürel yer sağlaması gibi, Türkiye televizyonu da Arap (ve İnan) popüler kültürünü benzer şekilde etkilemektedir. Bu beraberinde çeşitli sınıflardan ve kesimlerden Araplar ve İnanlıların Türkiye'yi ziyaret ettiği ve kasabalarına, şehirlerine, tarihine, heykellerine, kültürüne ve insanlarına yönelik bağlılık ve aşınalık kurduğu bir turizm akınını getirmiştir. Araştırmada Türkiye, en popüler turistik yer olarak belirlenmiştir (%35 Türkiye'yi ilk seçimleri olarak belirlerken, bunu %19 ile Suudi Arabistan ve %13 ile Lübnan takip etmiştir).

Bölgedeki insanlar demokratik değerişim adına isyan ederken, Türkiye daha fazlasını başarma potansiyeline ve sorumluluğuna sahiptir.

SONUÇ

TESEV'in son kamuoyu araştırması, okuyucuya bölgenin Türkiye'yi nasıl gördüğü konusunda kapsamlı ve dürüst bir tablo çizmektedir. Bu görüş ezici bir çoğunlukla olumludur ve kesinlikle Türkiye'ye daha önce benzeri görülmemiş fırsatlar sunmakta ve belki de aynı zamanda bir takım sorumluluklar yüklemektedir. Türkiye son yıllarda bölgede daha aktif bir dış politika izlemesine rağmen henüz fazla başarı sağlayamamıştır. Bölgedeki insanlar demokratik değerişim adına isyan ederken, Türkiye daha fazlasını başarma potansiyeline ve sorumluluğuna sahiptir. TESEV araştırması bölge halklarının Türkiye'ye yneldeğini ve muhtemelen İsrail'e karşı çıkmanın ötesine geçen, bölgedeki toplumların demokratik değerişim ve ekonomik kalkınmaya doğru istikrarlı bir şekilde ilerlemesine yardım eden bir Türkiye rolünden yana olacaklarını göstermektedir.

TESEV

Bankalar Caddesi
Minerva Han, No: 2, Kat:3
34420 Karaköy İstanbul
T +90 212 292 89 9
F +90 212 292 90 46
www.tesev.org.tr

TESEV HAKKINDA

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV) bağımsız bir sivil toplum örgütü olarak, Türkiye'nin acil çözümleri bekleyen sosyal, kültürel, politik ve ekonomik sorunları üzerine çalışmalar yürütür. 1994 yılında bir düşünce üretim merkezi olarak İstanbul'da kurulan TESEV, Türkiye'de politika eksenli diyalog ve araştırma kanallarını kullanarak bilimsel çalışmalara dayalı bulgular ile politika yapım süreci arasında bir köprü görevi görmeyi amaçlamaktadır.

TESEV Dış Politika Programı, Türkiye dış politikasının kritik sorunlarının çözüm sürecine katkıda bulunmayı, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecini desteklemeyi ve Türkiye'nin bölgesel ve küresel pozisyonunun tanımlanmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Dış Politika Programı çalışmalarını Avrupa Birliği, Kıbrıs, Orta Doğu ve Ermenistan olmak üzere dört ana konu başlığı altında gerçekleştirmektedir.

ISBN 978-605-5832-91-9

Copyright © Temmuz 2011

Baskı: Yelken Basım

Bu yayının tüm hakları saklıdır. Yayının hiçbir bölümü Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt veya bilgi depolama, vb.) yollarla çoğaltılamaz.

Bu raporda yer alan görüşler bir kurum olarak TESEV'in görüşleriyle birebir örtüşmeyebilir.

TESEV Dış Politika Programı, bu yayının hazırlanmasına ve tanıtılmasına katkılarından ötürü Açık Toplum Vakfı'na ve TESEV Yüksek Danışma Kurulu'na teşekkür eder.